

San Jurja Augustina Zagrepčanina u srpnju 1454

Neven Jovanović

Georgius Augustinus Zagabriensis magnifico ac generoso domino Nicolao Ostphi praeposito Strigoniensi dignissimo s. p. d.

Salvum ac incolumem te esse cupio.¹ Quam permolesta mihi discessio mea abs te fuerit, nostrae consuetudinis diremptio, tuae generositati lubens, si mentem verba sequerentur, exponerem. Verum etiam, ne assentatoris officio fungi censerer, impraesentiarum tacendum potius, quam ullum verbum proloquerer, existimaveram. Sed animo nequaquam quiescente, immo urgente ut aliquid litterarum ad te perscriberem, impellor uti paucis tecum his praesentibus colloquar.

Maximo itaque desiderio immensaque cupiditate, vir magnifice, superioribus diebus tuam humanitatem visere exoptaveram tum plurimarum rerum, tum tuae benivolentiae ac necessitudinis gratia mihi conciliandae. Quod cum diutius mecum volverem, quo modo, qua via quave ratione id exequi possem, tandem statueram prius, tuam antequam ad humanitatem accederem, litteris tecum agere, ne penitus istuc, quovis tempore, quavis aetate id contingeret, ignotus venirem. Scripseram itaque tuam ad amplitudinem una cum domino Helia Czepes etsi verbis paucis litteras quae animi et voluntatis meae essent indices quibusque tuae benivolentiae et familiaritatis erga me initia praecurrissent; sed fortuna semper felicitati hominum invidente longe aliter, quam animo meo destinaveram, effectum est — quippe nec meae nec Heliae, uti istic accepimus, litterae tibi redditae fuerant — meque paene ignotum, qui absens tuae humanitati notus esse cupieram, reddidit. Nihilominus tamen, ut uterque nostrum istuc advenit, tanta te humanitate praeditum conspeximus, ut mox nobis visis te hilarem vultuque iocundo erga nos praebueris nosque tuum in contubernium, ac si sexcentis annis antehac convixissemus, gaudens accepisti iusque hospitii more priscorum colere videbare.

Illi etenim maximum aliquid consequi se putabant, si aliquos iure hospitalitatis sibi coniunxissent, tantaque venerationis id nomen ipsis erat, ut nil foedius, nil turpius, nil denique taetrius admitti posse crederent quam hospitem violare seu quavis affici molestia. Cuius rei et ipse Maro, clarissimus omnium vates, non ignarus ipsum Iovem summum deorum gentilium, etiam hospitio praefectum memorat. Inquit etenim: "Iupiter, hospitibus nam te dare iura loquuntur".² Unde et sanctum et inviolatum maximeque religionis ac observantiae nomen hospitii apud illos habebatur. Tua vero benignitas nos non ut hospites, immo ut amicos et maxima necessitudine tibi coniunctos tractavisti, humanissime accepisti totumque te nobis deditissimum ostendisti, ut nequaquam tuorum morum facilitas summaque tuae amplitudinis suavitas nostris animis imposterum excidere poterit. Quid enim loquar? quam suavem quamve

1 Izdanje teksta prema Juhász 1932, s. 15-20. Slobodno dostupan digitalni tekst v. u zbirci *Croatiae auctores Latini*, www.ffzg.unizg.hr/klafil/croala.

2 Verg. A. 1, 731.

dulcem te agnoverimus in compellendo? quam comem ac placidum in pertractando quamve benignum ac liberalem splendide accipiendo? Tua suavitas adeo nos tibi coniunxit, comitas adeo devinxit, benignitas adeo obligavit, ut vix alicui mortalium magis astringi deberive cupierimus. Nos exinde tua humanitate ac mansuetis moribus perspectis familiarius forte, quam convenisset, tecum egimus. Verum etsi nonnullas in ea, quae tua dignitate ac amplitudine minus digna essent, incidimus, freti tua benivolentia ac familiaritate fortassis fines ac terminos nostri instituti transiebamus. Si vero quavis in re prorsus inepti fuerimus, nobis persuademus, tuus etenim ingenuus animus, tua mansuetudo, tua facilitas hoc nobis pellicere videtur. Cumque tot dies permanserimus, unius tamen instar diei istic moram habuisse nobis creditum est. Sed quid te teneo verbis? Omnia nobis iocunda, omnia suavia, omnia, quae nos oblectabant, dies, quo a te abiimus, praecidit, ademit et abstulit. Eius etenim consuetudinis usu, qua cottidie fruebamur quamque in noctem, quam maxime potis fuerat, protrahere conabamur, abstracti, aegritudo animi non minima nobis intercessit. Nanque, uti te non fugit, nocte saepe et saepenumero in sermonibus conferendis producta vix separabamur. Ita vero in animum induco meum, nisi et somno suas partes tribuere oportuisset, ut hinc promptiores aptioresque ad studia reliquasque disciplinas capessendas ac caetera officia exequenda essemus, vesperam matutino crepusculo fando varia iunxissemus nosque dies noctis principio sermonem ingressos prius oppressisset, quam separaremur.

Discedentes itaque tua ab humanitate, vir amplissime, tuaque nos consuetudine privari videntes, tametsi hoc nostra studia, quibus incumbimus, meaque praecipue exigere videbantur, quam aegre tulerimus quamve magno dolore affecti fuerimus, tu, velim, ipse iudices. Corpore quidem Ferrariam versus tendebamus, animo semper Bononiae persistenti navigando digrediebamur. Voluntatibus connectebamur adeo ut, quanquam ipso die satis procul a Bononia navigassemus, tu tamen nos et nocte consequi visus es. Quippe cum ea nocte in diversorio quodam constituti quieti — siquidem illa quies appellanda fuerit, — corpora nostra dedissemus noxque plurima sui parte lapsa fuisset, quin potius iam aurora aderat, tota ferme cum nocte antea vigilassemus somnumque oculi non vidissent, tandem lumina defessa sopor ad diem vehementius oppressit moxque insomnium huius generis prae oculis se obtulit, ut ipsa in visione ambigerem anne Bononiae adhuc persisterem, qui tamen pridie ea excesseram, an foris Bononiam pernoctarem. Tua nanque benignitas mihi adesse visa est orans atque obsecrans Deum sanctosque eius angelos, ut, si abs te digrederemur, navis, qua eramus navigaturi, aliquid pateretur incommodi. Nobis vero tuis minime precibus acquiescere volentibus tuaque orata irrita linquentes navim conscendere visi sumus. Ecce autem nobis navigantibus subito tua optata rata fuere. Equidem magna vis aquae quibusdam rimis visa est in navigium irrumpere adeoque omnes magno timore percussi trepidaremus moxque ego experrectus totus sudore, quasi aqua perfunderer, dubitans, haesitans, incertus existens, ubinam locorum sim. Haec quidem visio insomnii. Verum aures adhibe parumper, quaeso, ut scias, quid et vigilantibus contigerit.

Ego id insomnium nemini indicans, quippe quod non magni penderam, surgens una cum aliis navigium ingressus iter propositum conficere nitebamur. Cum vero trium quatuorve horarum spatio per paludes immensas cursum satis felicem habuissemus, ubi nil aliud, aquas dumtaxat sub oculis, cannis circumquaque omnia referta caelumque desuper conspicere licebat, ut iure

dixerim "caelum undique et undique pontus",³ nocturnas vigiliis dorsis oppositis nonnulli, alii capita humeris adhaerentium reclinantes egregie restauravimus. Cumque in extremitate cursus iam affore videbamur terramque et eam limosam quemadmodum putredine cannarum confectam non longe abesse videntes, diverso genere hominum, erant etenim diversi in eadem, constituto secundum varia ingenia et naturas aliis et aliis rebus vitiare coeperunt. Equidem nonnulli religiosi observantes de cultu Dei conferentes religiosorum vitam paene in caelum extollebant adeo ut uterque nostrum monachum sancti Dominici nobis deditum, ineptum quidem nobis hic adesse affectaret. Quidam vero conventuales largioris conscientiae de ieiuniis primum ac demum de Bacchanalibus, quod eis potius visum est, dimicantes et eius orgia optime fuisse instituta non minimis laudibus efferebant, eum vero noctes atque dies coli asserentes. Alii praeterea contractis membris senio podagraque confecti deum, ut ipsis opem ferret, implorabant. Et ego cum Helia Zaepes in tanta diversitate rerum nostras partes nostrumque munus adimplere, si licuisset, conabamur primum nonnullis lectionibus dediti, demum facetiis, ne inter postremos censeremur ignavique ab eisdem iudicaremur, moram navigii deducebamus. Sed ecce et infortunium nobis inter huiuscemodi negotia non longe aberat; ut enim propiores puppi nos duo consederamus loco sane amoeniori, propius iam et ipsum discrimen, nisi Helias primum animadvertisset, nobis instabat. Nam, ut dixi, omnibus circa varia occupatis nemine praecipiente magna aquae copia iam in navim introierat, ut etiam nonnullorum res detrimentum paterentur. Denique nemine praevidente Helias casu se retrovertit moxque exclamans aquas in navim vehementer irrumpere illicoque omnes, nisi providerimus, aqua obrui naufragiumque pati. Cuncti obstupuimus nautam deprecantes ut salutem omnium tueretur ac meatus aquae occludendos curaret; nihil demum eo proficiente orare coepimus, nos in terram exponere properaret. Ut ripas attigimus, raptis sarcinulis, hoc est mantellis et bursis (gladiatorum siquidem non meminimus), uti viciniore periculo fuimus, primis in terram exilire contigit: tute iam nos videntes, cum aliorum senum pedibus et aetate laborantibus opitulare sibi rogantibus misereri debuerimus, fere omisimus; nanque fratrum ac monachorum iurgia de cappis eorum et habitibus ac quibusdam lagoenis vino Bononiensi plenis audientes cachinno paene dissolvebamur. Tandem alleviata restaurataque navi amplius trium miliariorum spatio pedibus viam conficere quidam nobiscum deliberavere.

Sicque casum, cui vicini fuimus, nobis evadere licuit, quem tibi recensere gestiebam, uti quem tuis precibus paene exauditis subiimus. Et forsitan, nisi quidam religiosi devotissimi nobiscum affuissent, — erant enim et alii procul ab ea semoti, — poenas pro inobedientia etsi insomnio habita tibi luissemus. In eo vero discrimine illico insomnii memini nocturnaeque visionis recordatus sum eamque obiter Heliae plurimum advertenti recensebam. Mirabamur vehementer, quemadmodum ipsi superi non modo tibi vigilantibus, verum etiam sopori dedito, ut nobis persuademus, — scimus etenim, quod nondum ad divina officia peragenda surrexeras, — suas aures tam faciles praebuerint, tua vota tam confestim exaudierunt. Certum vero habeas, nil me tibi in hac re finxisse, sed rem ordine actam memorasse.

Demum Padum una cum navi rimis fatiscente⁴ attigeramus triaque milia itineris perficiendi Ferrariam usque supererant; ibi una lembo conducta Ferrariam sole iam ad occasum vergente

³ Verg. A. 3, 193.

⁴ Cf. Verg. A. 1, 123: (naves) accipiunt inimicum imbrem, rimisque fatiscunt.

adnavimus, urbem ac deinde habitationem introgressi fame membris debilitatis satis aspere nihil prompti nos ad manducandum reperisse ferebamus, fiala tamen vitrea, quam plenam vino tuae benignitatis cocus vester repleverat - ille, ut nosti, brevis, qui, nescio, an iam magis creverit seu potius decreverit. Sed haec alias. - Vas tamen vitreum *zukka* vulgariter nuncupatum adhuc intactum meo adhaerens lateri sat me bono animo esse iubebat nunquam, quousque gutta vel minima ex eo stillare poterit, me asserens deserturum. Sed leniter guttur ac interiora liquore, quod contineret, temperans amissas instaurare vires pollicebar; sed ecce interea et domestici nobis obviavere luceumque iustae quantitatis afferentes ac elixantes nobis epulandum apposuerunt, ubi totus noster sermo inter edendum tua de amplitudine habitus est, te adesse maximis longisque votis exoptantes.

Sed cur amplius te teneo? Tu saepissime nostro sermoni intercurris, omni fere momento tui meminimus, te absentem ac si praesentem conspicimus, tuus enim vultus nostro inhaesit pectori, tua effigies nostro insculpta est cordi, urbanitas morum nostro insedit animo totosque nos tibi scias deditissimos, tui amantissimos, tui cupidissimos. Quod item erga nos tua ab humanitate fieri speramus.

Haec hactenus. Ne etenim fastidium tuae amplitudini parare videar, finem faciam. Gratias prius immortales tuae magnificentiae de bona acceptione singularique humanitate, quam erga nos habueris, agens nos nostrasque operas ac studia tibi, ubicunque fuerit opportunum, me tuae praeterea magnificentiae vehementer etiam atque etiam commendo tuamque humanitatem oro atque obsecro me tuam in benivolentiam ac amorem accipere velis. At ubivis gentium, ubivis terrarum fuero, tuo honori tuaeque dignitati amplificandae Georgium Augustinum nunquam defuturum tibi persuadeas velim. Etiam atque etiam vale.

Ianus nostro in reditu nondum reversus erat. Sabbato tamen proximo, qui est dies tertius Kalendas Iulias, rediit. Quam laeti eum viderimus, vix verbis explicare possem, uti eum, quem magnopere exoptaveramus. Illico eum convenientes tuo ei nomine salutes diximus, quas gratissimas habuit eumque esse ac fore tibi coniunctissimum certo scias. Postquam commoditas temporum adierit, te visendum istuc accedere pollicitus est.

Tua me humanitas commendatum habeat, tuam praeterea magnificentiam oro, dominis Petro et Gregorio dominoque Marcello Romano nomine meo dic salutem. Marcello pro suis calamis, quibus me donaverat, age singulares gratiarum actiones dominoque Ioanni Treverensi me commenda. Vale et salve.

Ferrariae, octavo Idus Iulias.

Litteras iam dudum tuam ad amplitudinem dedissemus si tabellarios, quibus eas fide committeremus, nos habere contigisset; verum plurimos metuentes ne, si alicui nobis ignoto tradidissemus, tibi perferre curaret, opportunum nuntium potius expectare deliberaveramus: itaque data occasione nunc eas tibi transmisimus. Scriptis litteris supervenerunt novitates de concilio Ratisponensi. Imperator ibi non adfuit, sed sua legatio; dux Burgundiae in persona illuc accesserat. Quid actum sit ibi et quae confecerint, proximis litteris tuam humanitatem certiore faciam et orationem, quam dominus Aeneas episcopus Senarum, ac capitula ibidem confecta tibi transmittam. Hoc tantum habeas: imperator ex tota Alemania ducenta milia armatorum conficere proposuit. Fit autem electus per totam Alemaniam, ut XXX. homines duos pedites bene

armatos, alii XXX. unum equitem armatum hanc ad militiam praebeant. Fiet iter ad festum Michaelis, alia congregatio eorundem coadunato exercitu in unum mense Aprili proximo in proximioribus locis Teucrorum castra ponere statuerunt. Quod utinam favore Dei summi eiusque Virginis matris intemeratae fiat, est optandum. Sed ocius, quoad potest, exemplum orationis et rerum ibi actarum istuc transmittam.

Juraj Augustin Zagrepčanin pozdravlja velemožnog i plemenitog gospodina Nikolu Ostffyja, dičnog prepošta ostrogonskog

Želim ti zdravlja i bezbrižnosti!⁵ Kad bi moju nakanu mogle slijediti i riječi, rado bih tvojoj plemenitosti bio izložio kako me rastužio rastanak od tebe, taj konac našeg druženja. No, da ne bi izgledalo da postupam kao ulizica, isprva sam smatrao da mi je bolje šutjeti nego išta govoriti. Ali, budući da mi se duh nije uspio ni najmanje smiriti - već me, štoviše, tjerao da ti pišem, ma kakvo pisamce bilo - potaknut sam da s tobom ovim putem ukratko porazgovaram.

Vrućom sam, znaj, željom i pregolemom žudnjom, velemožni gospodine, odavna čeznuo posjetiti tvoju ljubaznu osobu; kako zbog mnogočega drugog, tako i zato da bih na taj način postao dionikom tvoje blagonaklonosti i tvog društva. Pošto sam duže premišljao kako bih, kojim putem i kojim sredstvom to ostvario, napokon sam odlučio, prije nego stupim pred tvoju ljubaznu osobu, s tobom uspostaviti pismenu vezu, e da ne bih došao nepoznat, ma kojeg se časa i ma kojeg dana to zbilo. Stoga sam tvojoj uzvišenosti napisao, zajedno s gospodinom Ilijom Cepešom,⁶ pismo; svakako, vrlo šturo, no ipak kadro da posluži kao najava moje namjere i želje. To je pismo trebalo preda mnom ići i poslužiti kao osnova tvoje dobrohotnosti prema meni i naše bliskosti. No, udes je uvijek ljubomorana na ljudsku sreću, te se dogodilo posve drugačije nego što je bila moja nakana; ni moje ni Ilijino pismo, kao što smo kod tebe doznali, nije stiglo, te sam ja, mada sam želio tvojoj ljubaznoj osobi postati poznat još u odsutnosti, ostao za tebe gotovo nepoznat. Pa ipak, čim smo nas obojica prispjeli k tebi, uvjerali smo se kolika je tvoja ljubaznost; čim si nas vidio, razveselio si se i pokazao nam prijazno lice, te nas drage volje primio u društvo, kao da se znamo već sto godina.

Pokazalo se da zakone gostoprimitstva štujeteš poput ljudi davnine. Oni su, naime, smatrali iznimno dragocjenim vezati se s nekim putem spona gostoprimitstva; sama je riječ "gostoprimitstvo" kod njih bila toliko na cijeni da su vjerovali kako se ne može počinuti ništa gnusnije, ni gadnije, ni odurnije od zlostavljanja gosta ili kakva neugodnog ponašanja prema njemu. To je dobro znao i sam Vergilije, najslavniji od svih pjesnika, te podsjeća da je Jupiter, najviše pogansko božanstvo, ujedno i zaštitnik gostoprimitstva, govoreći ovako: "Jupitre - kažu da ti si gostoprimitstva zakone dao." Otud su ideju gostoprimitstva stari smatrali svetom i nenarušivom, vrijednom najdubljeg poštovanja, izuzetno obvezujućom. A tvoja dobrohotnost s nama je postupala ne kao s gostima, već kao s prijateljima, s tobom svezanima najprisnijom bliskošću; najljubavnije si nas primio i otvorio nam se do srži, stoga naše duše nikad neće moći zaboraviti blagonaklonost tvoje čudi i veličanstvenu ugodnost tvoje širokogrudnosti. Čemu spominjati kako smo te zatekli mila i ljubazna u obraćanju, kako ugodna i dobra pri dočeku, kako blagonaklona i širokogrudna pri

5 Adresat ovog pisma, Nikola Ostffy iz Asszonyfalve u Erdelju (danas Axente Sever, Rumunjska) u listopadu 1450. zabilježen je, kao plemićki sin, zajedno s bratom Stjepanom, na popisu studenata bečkog Sveučilišta (*Nicolaus Ostfy de Azsonfalwa, Stephanus Ostfy de Azsonfalwa*: Schrauf 1892, s. 102, 111); 23. veljače 1454. - dakle, prije događaja iz ovog pisma, ali vjerojatno u Bologni - Nikola je prepisao kodeks s različitim kanonsko-pravnim tekstovima (danas u Beču, u Nacionalnoj knjižnici Austrije, Cod. lat. 5105). - O pošiljatelju pisma, Jurju Augustinu iz Zagreba, znamo samo ono što se iz ovog pisma može zaključiti. Na bečkom je Sveučilištu u travnju 1448. zabilježen *Augustinus de Zagrabia, pauper* (Schrauf 1892, s. 102).

6 Arhivski zapisi svjedoče da je ugarski plemić Ilija Cepeš (*Helias de Zepes; Dominus Helyas Czepes, baccalarius in artibus, nobilis*) u listopadu 1447. i travnju 1450. studirao na Sveučilištu u Beču (usp. Schrauf 1892, s. 102, 111).

raskošnome prijemu? Tvoja nas je ugodnost tako osvojila, tvoja ljubaznost tako privukla, tvoja dobrohotnost tako uza se privezala da gotovo i nema na svijetu osobe kojoj bismo željeli biti bliži ili dužniji. Spoznavši tvoju ljubaznost i dobroćudnost, možda smo se s tobom ophodili prisnije nego što bi bilo pristojno. No, mada ponekad iskoračili u ponešto manje dostojno tvoje uzvišenosti i dostojanstva, uzdali smo se u tvoju dobronamjernost i prisnost, te smo zato možda prestupali granice i međe našega položaja. A ako smo u čemu bili skroz nespretni, vjerujemo da će nam to oprostiti tvoj, dakako, plemeniti duh, tvoja blagost, tvoja širokogrudnost. I mada smo ostali toliko dugo, lako nam je povjerovati da smo se ondje zadržali tek jedan dan. Ali što te zadržavam pričama? Onaj dan kad smo te napustili odnio je, oduzeo i okončao sve nama ugodno, sve milo, sve u čemu smo uživali. Jer otkako je duhu uskraćena bliskost u kojoj smo svakodnevno uživali, koju smo pokušavali produžiti sve do u noć, koliko god je bilo moguće, probudila se u nama nezanemariva tuga. I sam dobro znaš kako smo često noći ispunjavali razgovorima, kako smo se teškom mukom rastajali. I čini mi se da bismo pričajući o svemu i svačemu, da nije i snu trebalo dati svoje, osiguravajući spremnost i prijemčivost za učenje i znanstveni rad, sumrak spojili sa zorom, te bi naš razgovor zapodjenut početkom noći prije okončalo svitanje nego rastanak.

Napuštajući tako tvoju uglađenost, presajni gospodine, i okončavajući druženje s tobom, premda je tako tražio studij kojim se bavimo (pogotovo moj) - prosudi sam, molim te, kako smo to teško podnijeli i kako nas je velika bol pogodila. Tijelom smo putovali u Ferraru, a duhom, koji je ustrajno ostajao u Bologni, plovili smo u suprotnom smjeru.⁷ Volje su nas tako povezivale da si nas (mada smo istoga dana otplovili daleko od Bologne) po svemu sudeći, i noću pratio. O čemu se radi: pošto smo se te noći smjestili u nekom svratištu, te tijelima dali počinka - ako se to moglo nazvati počinkom - i pošto je noć većim dijelom prošla (već je čak zora bila blizu), budući da smo malne čitavu prethodnu noć probdjeli te nam oči sna nisu vidjele, napokon je premorene kapke u roku silno pritisnuo drijem, te se pred očima odmah ukazalo snoviđenje takve vrste da za samog viđenja nisam bio siguran jesam li još u Bologni, mada sam dan ranije odande izašao, ili noćim izvan nje. Jer ukazala mi se tvoja dobrostivost kako moli i zaklinje Boga i svete njegove anđele da, ako od tebe odemo, brod kojim smo naumili ploviti doživi kakvu nesreću. No mi se nismo htjeli pokoriti tvojim molbama te smo se, sanjao sam, pošto su tvoji zahtjevi ostali jalovi, ukrcali. I gle, gdje se sred plovidbe odmah ispune tvoje želje. Jer silna je voda - tako sam sanjao - kroz neke rupe provalila u brod i tu nas je sve zahvatio silan strah, te se odmah probudih, sav u znoju kao da me voda polila, niti znam niti vidim niti točno znam gdje se nalazim. To je, znači, bilo snoviđenje. Ali načuli sad uši, molim te, da saznaš što se dogodilo na javi.

O tom snu nisam nikom pričao, jer ga nisam smatrao važnim. Ustanem, zajedno s drugima ukrcam se na brod, i krenemo kamo smo naumili. No, pošto smo tri ili četiri sata dosta sretno plovili kroz beskrajne močvare, kako se nije moglo vidjeti ništa osim vode pod nama - sve uokolo puno trstike, a odozgo nebo, te bih s pravom mogao reći "odasvud nebo i odasvud vode" -

⁷ Od Bologne do Ferrare ima nešto manje od pedeset kilometara; danas između dva talijanska grada nema nikakve rijeke, ali u renesansi je Bologna bila važno plovno središte (njevina je glavna luka bilježila promet od dobrih 2500 brodova i drugih plovila, prevozilo se više od sto tisuća tona tereta) upravo zato što je preko kanala Navile bila povezana s Ferrarom, a odatle se, putem rijeke Po, moglo doći do otvorenog mora, ali i do Ravenne, Modene i drugih gradova Padske nizine. Putujući onuda 1502. na vjenčanje s Alfonsom I. d'Este, vojvodom Ferrare, prekrasna je Lucrezia Borgia priredila pravi spektakl (Muzzi 1843, s. 426).

odlično smo organizirali stražu: neki leđa uz leđa, drugi polažući glave na ramena svojih susjeda. I kad se već činilo da smo pri samome kraju putovanja, svjesni da kopno - i to sasvim blatnjavo, nekako nastalo od trule trstike - ni u kojem času nije daleko, a kako su ljudi različiti (u istom su se našli razni), počeli su se grditi obzirom na različite razine inteligencije i različite naravi. Pojedini su, naime, duhovnici, posvećeni štovanju Boga, život pobožnih uzdizali malne do nebesa, tako da smo nas obojica poželjeli da pokazati redovnika svetoga Dominika, nama odana, ali budalasta. Neki pak konventualci, širokogrudnije savjesti, prepirući se prvo o postu, a onda o bakhanalijama (koje su im se činile boljima, budući da su Bakhove orgije bile odlično organizirane), divili su im se nimalo suzdržano, tvrdeći da se Bakha na taj način slavi noću i danju. Treći pak, udova zgrčenih od starosti i izmučeni ulozima, zazivali su Boga da im udijeli pomoć. Usred takvih različitosti pokušavali smo i ja i Ilija Cepeš odigrati svoju ulogu i izvršiti svoju dužnost koliko je moguće, prvo se posvećujući malo lektiri, a potom smo, da ne bismo završili na zadnjem mjestu pa da nas oni onakvi smatraju bezveznjacima, kratili vrijeme plovidbe duhovitošću.

Ali eto, usred takvih zabava nesreća nam se približavala; kako smo nas dvojica bili sjeli bliže krmi, na ugodnije mjesto, bliža bi nam bila i opasnost, da to nije Ilija prvi opazio. Jer, kako sam rekao, dok su se svi bavili svačime, a pazio nije nitko, u brod je ušla velika količina vode, tako da je i imovina pojedinaca već bila oštećena. Napokon, mimo ičijeg očekivanja, Ilija se slučajno osvrnuo i odmah zavikao da voda naglo prodire u brod; odmah bi nas sve, da se nismo pobrinuli, progutali voda i brodolom. Svi smo naprosto premrli moleći mornara da nas spasi i pobrine se da se zatvori put vodi; kad ništa nije koristilo, počeli smo ga moliti da nas iskrca na kopno. Čim smo stigli do obale, zgrabivši sitnu prtljagu (to jest kapute i kese - mačeva se, naravno, nismo sjetili), obzirom da smo bili bliži opasnosti, prvima nam je pošlo za rukom i skočiti na zemlju. Videći se već na sigurnome, mada bismo se bili morali smilovati svim onim starcima, slabima u nogama i po dobi, i njihovim molbama da im se pomogne, skoro smo to propustili učiniti; naime, samo što nismo pukli od smijeha slušajući kletve fratara i redovnika zbog njihovih kukuljica i habita i izvjesnih boca punih bolonjskog vina. Napokon, pošto je brod olakšan i popravljen, neki su se s nama dogovorili prevaliti pješice put od više od tri milje.

I tako smo uspjeli izbjeći udes kome smo bili vrlo blizu; jedva sam čekao da ti o njemu ispričam, jer nas je snašao po tvojim umalo uslišanim molitvama. Pa bismo tako možda, da s nama nisu bili duhovnici izuzetne pobožnosti - mada je bilo i takvih koji su od nje vrlo daleko - pretrpjeli i kaznu zbog tebi iskazanog neposluha, makar to bilo tek u snu. A sna sam se odmah sjetio u času pogibelji i na um mi je došlo noćno viđenje, te sam ga usput ispričovjedio Iliji, koji je pomno slušao. Silno smo se čudili kako to nebesnici tako spremno slušaju tebe ne samo dok bdiješ, nego i dok spavaš, kao što smo pretpostavili - znali smo, naime, da još nisi bio ustao kako bi odslužio službu Božju - i kako su žurno udovoljili tvojim molbama. A budi siguran da ti ništa od ovoga nisam izmislio, već sam zgodu ispričao točno kako se odvijala.

Napokon smo stigli do Pada, zajedno s brodom što stenje rupama na boku, te je do Ferrare ostalo tri milje puta; unajmili smo ondje jedan čamac i doplovili kad se sunce već bližilo zapadu. Ušavši u grad, a potom i u svoj stan, tijela prilično neugodno oslabljenih glađu, podnijeli smo nekako što ništa spremna za jelo nismo našli, ali staklena boca, koju je vaš kuhar po tvojoj dobroti napunio do vrha vinom (onaj kuhar, kao što znaš, kratki - ne znam je li već narastao ili se skroz smanjio...

ali o tom potom) - no, staklena posuda, pučki zvana *zucca*,⁸ još uvijek je netaknuta visjela o mome boku, te mi donosila sasvim dobro raspoloženje, jamčeći da me neće nikad napustiti, dokle se god iz nje bude mogla iscrpsti ma i najmanja kapljica. Blago krijepeći grlo i utrobu tekućinom koja je u posudi bila, nadao sam se obnoviti izgubljene snage. Ali eto ti dotle i posluga izađe pred nas, donoseći i pripremvši štuku poštene veličine, te su je stavili pred nas na gozbu. A sav je naš razgovor pri jelu bio o tvojoj širokogrudnosti; silnim smo i dugim molitvama vapili da se nađeš uz nas.

Ali zašto da te dalje zadržavam? Ti se u našim razgovorima pojavljuješ najčešće, gotovo svakoga časa mislimo na te, tebe i kad te nema vidimo kao da si s nama, jer tvoje je lice pohranjeno u našim grudima, tvoj je lik urezan u naše srce, finoća tvoje čudi zaposjela je naš duh, te znaj da smo ti odani bez ostatka, da te ljubimo i za tobom žudimo. Nadamo se da isto tako prema nama osjeća tvoja ljubaznost.

Toliko o tome. Da ne bi ispalo da dosađujem tvojoj širokogrudnosti, završit ću. No prije toga želim tvojoj veličajnosti iskazati beskonačnu hvalu na dobrome prijemu i jedinstvenoj ljubaznosti koju si nam iskazao, pozivajući nas, naše poslove i nauke sebi, kad god bude prikladno; preporučujem se uostalom tvojoj veličajnosti žustro i višekratno, te tvoju ljubaznost molim i preklinjem da me izvoliš ogrliti svojom naklonošću i ljubavlju. Ali u kojoj se god zemlji, gdje god na svijetu našao, htio bih da budeš siguran da Juraj Augustin nikad neće iznevjeriti zadaću veličanja tvoje časti i tvog dostojanstva. Ostaj zdravo opet i opet.

Jan se, kad smo stigli, još nije bio vratio.⁹ No došao je prošle subote, trećega dana pred julske kalende.¹⁰ Jedva bih mogao izreći kako smo veseli bili što ga vidimo - baš kao nekog za kim smo najsilnije žudjeli. S njim se sastavši, odmah smo mu u tvoje ime izručili pozdrave, na kojima je bio silno zahvalan; znaj da ti je on odan i da će to biti do kraja. Kad dođe prikladno vrijeme, obećao je da će otići do tebe u posjetu.

Ostajem preporučivši se tvojoj ljubaznosti, a tvoju veličajnost ujedno molim da gospodi Petru i Grguru, te gospodinu Marcellu iz Rima, u moje ime preneseš pozdrave. Marcellu se posebno zahvali za pisljke koje mi je poklonio, i preporuči me gospodinu Ivanu iz Trier. Ostaj mi zdravo i zbogom.

U Ferrari, osmoga dana pred julske ide.¹¹

Bili bismo već davno poslali pismo tvome širokogruđu da smo uspjeli naći pismonoše kojima bismo ga s pouzdanjem povjerali; no, plašeći se da se (kad bismo ga dali nekome nama nepoznatom) većina ne bi osobito trudila da ti bude dostavljeno, radije smo odlučili čekati prikladnog glasnika. I zato smo ti pismo poslali sada, kad se ukazala prilika.

Kad je pismo bilo dovršeno stigle su još vijesti o saboru u Regensburgu. Ondje nije bio Car, već njegovo poslanstvo; osobno se pojavio burgundski vojvoda. Što se dogodilo i što su zaključili, javit ću tvojoj ljubaznosti sljedećim pismom, te ću ti poslati i govor, koji je održao gospodin Eneja, sienski biskup,¹² i ondje donesene zaključke. Samo da znaš sljedeće: Car je odlučio po

8 "Tikva" (tal).

9 "Jan" je Jan Panonije, humanist i latinski pjesnik (1434-1472).

10 29. lipnja (1454).

11 8. srpnja (1454).

12 Enea Silvio Piccolomini (1405-1464) bio je biskup Siene od 23. rujna 1450. do 19. kolovoza 1458, kada je izabran za

cijeloj Njemačkoj prikupiti dvjesto tisuća oružnika. A po cijeloj se Njemačkoj provodi se novačenje tako da za ovaj rat na trideset ljudi daju dva dobro naoružana pješaka, a na drugih trideset jednog naoružanog konjanika. Pohod će krenuti na Mihaljevo, a druga je sjednica odlučila da će, združivši vojsku, sljedećeg travnja dići tabor pred samim Turcima. Neka se tako, milošću višnjega Boga i njegove prečiste Djevice Majke, i dogodi, to treba željeti. Ali poslat ću ti najbrže što je moguće primjerak govora i ondje uglavljenih zaključaka.

papu (uzet će ime Pio II). Sabor (*Reichstag*) u Regensburgu trajao je od 23. travnja do 21. svibnja 1454. Govor o kojem izvještava Juraj Augustin vidi u Mansi 1755, s. 249-261. O saboru je Enea Silvio u kolovozu 1454. sastavio i izvještaj u obliku pisma za Ivana Viteza od Sredne.

1

O Jurju Augustinu iz Zagreba ne znamo ništa osim onoga što se iz netom citiranog teksta može zaključiti. Pismo, upućeno u srpnju 1454. iz Ferrare u Bolognu, ostrogonskom prepoštu Nikoli Ostffyju iz erdeljske Asszonyfalve, prvi je objavio Jenő Ábel, prije gotovo 130 godina, u zbirci dokumenata vezanih uz povijest renesanse u Mađarskoj.¹³ Juraj Augustin za književnu je povijest prvenstveno jedan od članova ferarskoga društva Jana Panonija, student Panonijeva učitelja Guarina Guarinija iz Verone (1454. Panonije ima dvadeset godina i upravo završava školovanje kod Guarina). Mada nekoliko puta izdavano, ovo je pismo privuklo malo pozornosti; Panonijev biograf Huszti (1931, 42) primjećuje samo da ono "pruža zanimljiv uvid u živote ugarskih studenata u Ferrari". Za nas, pak, "zanimljivost" pisma jest u njegovu središnjem motivu, onome koji i tematski i kompozicijski i po registru izražavanja dijeli tekst nadvoje; na toj se točki pismo koje počinje kao tipičan renesansno-humanistički iskaz kurtoazije pretvara u nešto drugo. Točka koju imamo na umu jest san Jurja Augustina o Nikoli Ostffyju. U nastavku ćemo taj san prikazati u kontekstu humanističke književnosti i protumačiti njegovu tekstualnu funkciju, opisujući pretvorbu koju san omogućuje pismu.

2

Kad sam prije petnaestak godina prvi put čitao pismo Jurja Augustina, zapitao sam se instinktivno: je li san istinit? Izvještava li Juraj Augustin o nečemu što je zaista sanjao, ili je san još jedno književno sredstvo, još jedna konvencija (poput konvencija komplimentiranja u prvome dijelu)?

Naime, snoviđenje je središnja pripovjedna strategija kod, recimo, Ciriaca iz Ancone (1391 – 1453/55). Dvadesetak godina prije Jurja Augustina, u pismu Leonardu Bruniju (30. siječnja 1436) Ciriaco je prikazao svoj san sanjan u Zadru, "najodličnijem gradu Liburna", u studenom prethodne godine, 1435. Poznati se antikvar bio upleo u veliku humanističku polemiku oko pitanja koji je drevni Rimljanin zaslužniji i značajniji: Gaj Julije Cezar ili Scipion Afrički? (U polemici su, inače, sudjelovali Poggio Bracciolini, Leonardo Bruni, Guarino Guarini i niz drugih talijanskih renesansnih humanista.) Tijekom rasprave koja se o tome pavela u Zadru - i Ciriaco i njegov tamošnji domaćin, Juraj Benja, zastupali su Cezarovu stranu - jedan je firentinski student¹⁴ svima pročitao ulomak najnovijeg Poggiova spisa, gdje je oštro napadnut Cezar ("nefanda audivimus verba", kaže Ciriaco). Po povratku Benjinoj kući, Ciriaco, potišten, zaspi, i vidi grčku personifikaciju sna - koja mu progovori Homerovim i homerskim jezikom.

Sed expleta iam ipsa cum concione die, oceano cadente Phoebosuum quisque domum petentes, ego et Georgius noster suos revisimus solitos Lares. Vbi exiguo refecti cibo parum de auditis laeti - nam potissime nostrum substernabat animum amicissimi nominis oratoris temerarium indignissimae orationis exordium - tum demum nos inter luce clarius putantes talia divo Caesari nihil, sed sibi ipsi scriptori

13 Ábel 1880, s. 215-221; ponovno Juhász 1932, s. 15-20, odakle smo za ovaj rad preuzeli tekst. Rukopisni se izvornik čuva u Bavarskoj državnoj knjižnici u Münchenu, pod signaturom Clm 5369 (fol. 56v-60v).

14 Ciriaco ga naziva "Marinus quidam Soloneus palatinus vir haud inter vulgares", i kaže da je stigao "ex Flumentina urbe, immo potius nova, ut ita loquar, achademia"; priređivačica u bilješci tumači da je "Soloneus" alternativni oblik pridjeva "Saloneus", što bi označavalo stanovnika Salone, tj. Splita (Cortesi 1998, s. 54).

quam plurimum nocitum iri omnem cogitationem nostram, membra sompnulo persolvimus. Sed enim antea paulo quam cristatus ales vigili ore tepidum provocaret diem, ex alto obtulit se mihi in sompnis ante oculos securissimus ille deus et curarum omnium pacator ὄνειρος et continue mihi talia peregrina voce locutus est: εὕδεις Ἀγκώνος υἱὲ δαίφρονε παλαιόφιλε / οὐ χρὴ παννύχιον εὕδειν βουλευφόρον ἄνδρα.¹⁵

Ciriaco se potom vraća u vremenu i prostoru, u trenutak i na mjesto zadarske rasprave, s koje zajedno s Benjom odlazi na prostranu livadu. Ondje mu Muza Polihimnija predstavlja apoteozu božice Rome i rimskih heroja. Ponovo citiram ekstenzivno, jer je bitno kako i s koliko detalja Ciriaco prikazuje snoviđenje.

Ego quidem caput erigens conspexi amicissimum Georgium nostrum mea[!] me qua pridie fuimus concione deducere. Hic primum ex abdito lato atque virenti campo serenissimo sub caelo diversas video magnarum vestrarum rerum[!] imagines, quarum forma eminentior una, vertice galeata ac pectoris fulgida nymbo aureo, devecta curru, quem candidissimus Pegasus alis agebat aureis; alias omnes egregie videbatur praestare pedibus calcando solum; caput inter nubila vertens, sydera videbatur hippureo pulsare galero. Quam cum proprius[!] conspexissem, oculos et ipsa in me libravit ardentem. Quorum territus fulgore avidusque tantae celsitudinis nomen audire, ubi ad auxilium Heliconeas poposci deas, ecce adventare mihi ex alto vidi binas e Pieridum choro pulcherrimas habitu nymphas, quarumque prima Polymnia ad me conversa placido sic pectore coepit: "Tu qui res divas hominum meditare velis, aspice; nanque illam vides insignem ante te conspicuamque iconam: inclita atque rerum maxima Roma fuit; videsne illam suam primaevam generosissimam gentem Tarpeias olim rupes coronatis equis scandentem Phoebeamque comis virginem ferentem, Torquatum Camillum Fabios Marcellos Scipiones ad divos usque Iuleae generosissimae gentis viros?"¹⁶

15 Cortesi 1998, s. 54; "Ali pošto je već zajedno sa sastankom i dan svršio, dok je Feb padao u Ocean svatko je pošao svojoj kući; ja i naš Juraj vratismo se svome uobičajenom ognjištu. Okrijepivši se ondje skromnim obrokom, slabo veseli zbog svega što smo čuli - osobito nam je duh sneveselio drzak početak nedostojnoga govora oratora najprisnijeg imena - napokon, složivši se među sobom da je od danjega svjetla jasnije kako ništa takva neće nauditi božanskom Cezaru, nego da svaka naša misao mora najviše povrijediti samog autora, udove smo opustili zericom počinka. Međutim, malo prije nego što je pernati glasnik s krijestom budnim glasom zazvao toplinu dnevnu, s visine mi se u snu pred očima pokazao onaj najbezbržiđnji od bogova, blažitelj svih briga, *Oneiros*, i odmah mi ovako progovorio stranim jezikom: "Spavaš, Ankonov sine, staroljube umnoga srca; / ne treba čitave noći spavati razborit čovjek."

16 Cortesi 1998, s. 55; "A ja, dižući glavu, vidjeh našeg predragog Jurja kako me odvodi s onog sastanka na kojem smo bili prethodnog dana. Ovdje najprije sa skrovita, prostranog i zelenog polja, pod prevedrim nebom, vidim različite likove velikih vaših stvari, od kojih jedna, ljepotom istaknutija, glave pod kacigom i blještavih prsa u zlatnome oblaku, vozeći se na kolima koja je prebijeli Pegaz pokretao zlatnim krilima - uzdižući glavu među oblake, činilo se da zvijezde dotiče perjanicom šljema. Kad sam je pozornije pogledao, i ona je u me uprla ognjevit pogled. Prestrašivši se bljeska i žudeći čuti ime tolike uzvišenosti, kad u pomoć zazvah božice helikonske, eno gdje vidjeh kako k meni s visine silaze dvije ponajljepše nimfe iz kola Pijerida, od kojih prva, Polimnija, okrenuv se k meni ovako progovori spokojna srca: 'Ti što o božanskim stvarima ljudi promišljati kaniš, pogledaj; jer ovu vidiš pred sobom znamenitu i odličnu ikonu: to bijaše slavna i među svim najveća Roma; vidiš li ono njezino prvotno plemenito pleme, kako se uz drevnost Tarpejskih stijena uspinje ovjenčanim konjima, na kosama noseći Febovu djevicu (= Dafne, tj. lovor): Torkvata, Kamila, Fabije, Marcele, Scipione, sve do božanskih sinova plemenita julijska roda?' "

Na poticaj Muze Kaliope, Ciriaco se predstavlja - prikazujući ukratko i svoj životni put - i iznosi pitanje koje ga muči. Ono biva prosljeđeno samim olimpskim bogovima; odgovor, po Jupiterovu nalogu, na zemlju odnosi Merkurije, i uključuje se (u liku Polihimnije) u zadarsku raspravu, održavši dugo autoritativno izlaganje o Cezarovim prednostima. Na koncu se Merkurije razotkriva, Ciriaco se budi, pismo završava, i to ovjerom vjerodostojnosti:

Exin ego sopno[!] solutus calamum coepi et tibi, ut ad quem semper Latini nominis gloriae exornatorem cognovi, portentum hoc inscribere praedignum amicitiae nostrae munus existimavi.

Vale. Ex Argo Amphilochia antiquissima Epiri et vetustate diruta apud Acheloum annem[!] civitate. III K. Febr. 1436.

Ex Liburna Iadera XII K. Dec. MCCCCXXXV-o.¹⁷

Ciriakov san možda je potaknut stvarnim snoviđenjem, možda je ovjeren autorovim završnim izjavama, ali je zasigurno znatno nadograđen - doraden - i književno i retorički. Preoblikovan u logičnu, urednu, pažljivo motiviranu i detaljno ispričovijedanu priču, postaje i medij za iznošenje autorova stava i istovremena potkrepa toga stava (potkrepljuju ga, kao najviši autoriteti, sama božanstva).¹⁸

Upozorimo na nekoliko detalja kojima se Ciriacova vizija uklapa u ono što renesansa o snu zna. Ciriaco ide spavati zaokupljen onim što je čuo na raspravi, poput rimskog vojskovođe Scipiona Emilijana u šestoj knjizi Ciceronova dijaloga *O državi*.¹⁹ Nadalje, bog Oneiros Ciriaca posjećuje pred zoru ("antea paulo quam cristatus ales vigili ore tepidum provocaret diem"), u isto doba kada i Juraj Augustin sanja svoj san ("noxque plurima sui parte lapsa fuisset, quin potius iam aurora aderat"). Po raširenom antičkom vjerovanju, istiniti su se snovi sanjali nakon ponoći ili pred zoru,²⁰ uz racionalno objašnjenje Plinija Starijeg (Plin. nat. 10, 98, 211) da bi snovi prije tog vremena mogli biti uzrokovani probavljanjem vina ili hrane. Napokon, valja primijetiti da Ciriakov san počinje pomakom u prostoru - povratkom na jučerašnji sastanak, i odlaskom odande na "skrovito polje". I Juraj Augustin se na izvjestan način vraća onamo gdje je bio: "nisam

17 Cortesi 1998, s. 65; "Odmah se prenuvši oda sna, zgrabih picaljku i tebi, budući da te dobro znam kao odanoga kititelja slave rimskoga imena, odlučih ovo znamenje zapisati kao dar posve dostojan našega prijateljstva. Ostaj zdravo. Iz amfilohijskog Arga, najdrevnijega i starošću razrušena grada pored rijeke Aheloja, 30. siječnja 1436. Iz liburnijske Jadere, 20. studenoga 1435."

18 Cortesi 1998, s. 45, upozorava da ovo i nije prvi put da Ciriaco iz Ancone poseže za snom kao retoričkim ogrtačem vlastitih teza. Petnaestak godina ranije, u pismu koje je Ciriaco iz Riminija 15. ožujka 1423. poslao Pietru di Liberio de' Bonarelli, u snoviđenju su se javili Muza (taj put Kaliopa) i Merkurije, braneći tada Vergilija, kao pjesnika koji ne smije biti stran kršćanima.

19 Cic. rep. 6, 10: "Hic mihi (credo equidem ex hoc, quod eram locuti; fit enim fere, ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet saepissime vigilans solebat cogitare et loqui) Africanus se ostendit..." - "Tu mi se (vjerujem, baš zbog toga o čemu smo razgovarali; često biva da naše misli i riječi proizvedu u snu nešto takva kao što o Homeru piše Enije; o njemu je zasigurno vrlo često na javi i razmišljao i pričao) ukaže Scipion Afrički..." ; usp. također komentar Francesca Barbara iz veljače 1451, u pismu Niccolòu Canalu, koji je o Barbaru nešto povoljno sanjao: "Fit enim plerumque, sicut auctor est Plato, ut cogitationes nostrae aliquid pariant in somnis simile his rebus de quibus aut cogitaverimus aut cum aliis locuti fuerimus" - "Jer često biva, kako jamči Platon, da naša razmišljanja proizvedu za vrijeme spavanja nešto slično onome o čemu smo ili razmišljali ili s drugima razgovarali" (Quirini 1743, sv. 2, s. 211, ep. 149).

20 Everett 1900 navodi relevantna mjesta kod klasičnih autora: Plat. Krit. 44 A; Mosch. 2, 2; Hor. sat. 1, 10, 33; Verg. A. 5, 721 i 8, 26; Ov. her. 19, 195.

bio siguran jesam li još u Bologni, mada sam dan ranije odande izašao, ili noćim izvan nje".

Ciriakov je san, međutim, *previše logičan*. On, poput Ciceronova prikaza Scipionove filozofsko-mistične vizije, "snovitost" ostvaruje *veličanstvenošću* (te, u Ciriacovu slučaju, naglašeno poetskim jezičnim izrazom). Ono što biva izostavljeno jest *Traumarbeit*. Takav "rad sna" nalazimo kod Jurja Augustina, koliko god njegov prikaz bio jednostavniji i kraći. San Jurja Augustina ima *pomak*, ima nejasnoću koja traži tumačenje, koja izaziva narativnu napetost: moćna osoba koju sanja Zagrepčanin - Nikola Ostffy, domaćin dvojice studenata - njima pri odlasku želi *zlo*. I to se zlo odmah ostvaruje.

3

Zagonetnim "radom sna" snoviđenje Jurja Augustina sličnije je drugom zapisu, stoljeće i pol ranijem viđenju, zabilježenom između 1291. i 1295. Mislim na jednu od vizija kojima započinje Danteova *Vita nova*.

E pensando di lei, mi sopragiunse uno soave sonno, nel quale m'apparve una maravigliosa visione: che me pareva vedere ne la mia camera una nebula di colore di fuoco, dentro a la quale io discernea una figura d'uno segnore di pauroso aspetto a chi la guardasse; e pareami con tanta letitia, quanto a sé, che mirabile cosa era; e ne le sue parole dicea molte cose, le quali io non intendea se non poche, tra le quali io intendea queste: "Ego dominus tuus". Ne le sue braccia mi pareva vedere una persona dormire nuda, salvo che involta mi pareva in uno drappo sanguigno leggieramente; la quale io riguardando molto intentivamente, conobbi ch'era la donna de la salute, la quale m'avea lo giorno dinanzi degnato di salutare. E ne l'una delle mani mi pareva che questi tenesse una cosa la quale ardesse tutta, e pareami che mi dicesse queste parole: "Vide cor tuum!". E quando elli era stato alquanto, pareami che disvegliasse questa che dormia; e tanto si sforzava per suo ingegno, che la faceva mangiare questa cosa che in mano li ardea, la quale ella mangiava dubitosamente. Apresso ciò poco dimorava che la sua letitia si convertia in amarissimo pianto; e così piangendo si ricogliea questa donna ne le sue braccia, e con essa mi pareva che si ne gisse verso lo cielo; onde io sostenea sí grande angoscia, che lo mio deboletto sonno non poteo sostenere, anzi si ruppe e fui disvegliato.²¹

Poput Ciriaca iz Ancone, i Dante u snu najprije vidi neobičnu, nadnaravnu osobu; kao kod Ciriaca, i Danteu se ta osoba obraća na *drugome* jeziku.²² Kod Dantea, međutim, središnji motivi sna ostaju neobjašnjeni, ili barem *nedovoljno* objašnjeni (dok je u Ciriacovu "snu s tezom" svaki

21 "U razmišljanju o njoj ophrva me sladak san u kojem mi se prikaza čudesno priviđenje; učinilo mi se da vidim u sobi ognjen oblak u kojem razabrah lik jednog gospodina takva izgleda da je zadavao strah onomu koji bi ga gledao; a činio mi se toliko veseo da je to bilo čudesno; i mnogo toga reče u svojem govoru od čega tek ponešto razabrah; a između ostalog i ovo: *Ego dominus tuus*. U njegovu naručju, činilo mi se, vidjeh neku osobu kako spava naga, ogrnuta samo svilenom tkaninom rumene boje; a motreći pozornom u njoj prepoznah gospoju spasa, koja se dan prije udostojala da me pozdravi. U jednoj ruci, činilo mi se, držaše ovaj nešto rasplamsalo, a reče mi ove riječi: *Vide cor tuum*. I kada je tako popostajao neko vrijeme, učini mi se da budi onu koja spavaše, i mnogo se trudio u nakani da je navede jesti ono što mu je u ruci plamtjelo, a ona je neodlučno jela. Malo zatim, njegova se veselost preobrati u gorak plač; i tako plačući primi ovu gospoju u naručaj, i učini mi se da se s njom diže put nebesa; to me toliko potreslo da mi se krhak san ne mogaše održati, nego se prekinu, i probudih se." (Dante 1999, s. 10-13).

22 Usput, kod Dantea nema *prostornog* pomaka: san se odigrava u sobi u kojoj se sanjač nalazi (mada se ona transformira pojavom ognjenog oblaka).

začudni detalj upravo klasicistički protumačen). Jedan od središnjih događaja sna - kad gospođa "neodlučno jede" rasplamsalo Danteovo srce - upravo je numinozno višeznačan, povezujući i euharistijske i erotske konotacije, ali i upravo dijalektički objedinjujući pozitivne i negativne asocijacije (sanjač *gubi* svoje srce, ono jedenjem biva uništeno, ali u smrti ono postaje i dijelom ljubljene; u daljnjem okretu dijalektičkog kruga, ona je, dok jede, *neodlučna*). Razmišljajući na pozadini ovoga teksta o središnjem događaju sna Jurja Augustina - o molitvama sanjanoga Nikole Ostffyja, upućenim "Bogu i svetim anđelima", da se gostima na odlasku dogodi *nešto loše* - uviđamo da se Danteov i Zagrepčaninov san podudaraju i po neprijateljskom činu koji dolazi od sanjaču naklonjene osobe. Oba su sna, također, i za razliku od Ciriacova, *proročki* snovi: njihovu važnost potvrđuje kasnije ostvarivanje sanjanoga.

4

Proročka su i dva sna o kojima je 17. prosinca 1344 (*Familiares* 5, 7) bolonjskom pravniku Giovanniju d'Andrei pisao Petrarca, navodeći primjere vlastitih snoviđenja koja su pouzdano navijestila budućnost. Drugi je zapisan san javio o smrti Petrarkina prijatelja Giacoma Colonne (1300/01-1340), koji je život okončao u gaskonjskom Lombezu, gdje je bio biskup.

Illic, cum reliquas ubiquae magnifice, tum partem vite extremam, velut instantis presagus termini, prorsus episcopaliter ac devotissime transegit. Ego autem, non parvo terrarum spatio distractus, in Cisalpina Gallia, et hoc ipso in ortulo unde tibi hec scribo, dulci tunc otio fruebar. Pertulerat ad me fama quosdam egritudinis sue rumusculos, sed ita ut inter spem et metum fluctuans, certiores assidue nuntios expectarem. Horresco nunc etiam memorans; locus ipse sub oculis est enim, ubi eum nocte per quietem vidi. Incomitatus erat, et hunc ipsum orti rivulum transibat; obviam ferebar admirans et de multis interrogans: unde, quo pergeret, quid tam propere, quid tam solus incederet. Ille nichil ad reliqua, sed ut erat in sermone iocundissimus, subridens: "Meministi" aiebat, "olim, dum trans Garumnam mecum degeres, ut moleste tibi Pirenee tempestates erant? illis ego nunc fatigatus, et irrediturus abiens, Romam peto". Hec dicens, iam loci extremum festinabundus attigerat; contra ego ut ducerer instabam; ille, me semel et iterum manu opposita suaviter repulso, tandem alio et oris habitu et vocis sono: "Desine", ait, "nolo te nunc comitem". Figo oculos, atque exangui pallore mortuum agnosco; et metu mestitiaque tactus, exclamo, ita ut, eo ipso momento temporis experrectus, accentus ultimos mei clamoris audierim. Diem signo, rem omnem et presentibus amicis narro et absentibus scribo; post vigesimum quintum diem nuntius ad me mortis allatus est; collatis temporibus, eo ipso die quo vita decesserat, sic michi illum apparuisse comperio.²³

23 Petrarca 1859, s. 277-288: "Ondje je, poput svih drugih doba njegova života, i konac proveo uzvišeno, kao da sluti nadolazeći rok, u djelovanju dostojnom biskupa i Bogu odana čovjeka. A ja sam, odijeljen nemalim prostorom, boravio u cisalpinskoj Galiji, i to baš u malome vrtu odakle ti ovo pišem, uživajući tada u slatkome miru. Doprli su do mene glasi o prijateljevoj bolesti, ali tako da su me ostavili razdirana strahom i nadom, da sam željno iščekivao pouzdanije vijesti. Od sjećanja se i sad naježim, jer je pred samim mojim očima mjesto na kojem sam ga za noćna počinka ugledao. Bio je bez pratnje, i prelazio je isti ovaj potočić u vrtu; pohrlio sam mu ususret čudeći se, zasipajući ga pitanjima: odakle, kamo ide, zašto tako žurno, zašto tako sam. On o drugome ništa, nego, kako je uvijek razgovarao šaljivo, sa smijehom reče: "Sječaš li se kako su ti nekoć, kad si sa mnom boravio s one strane Garonne, bile dosadne pirenejske oluje? I mene su umorile, pa sad odlazim, da se ne vratim, u Rim". To govoreći,

Posve je očito da je i književnim oblikovanjem, i "radom sna", Petrarkin izvještaj dojmljiviji od onoga Jurja Augustina. No, izvještaji imaju i sličnosti. Snovi se odigravaju u *stvarnim* prostorima. Petrarca inzistira na prizorištu sna, može ga gledati dok piše, ono je dio njegove svakodnevice (jednako kao što i Dante vidi "strašnog gospodina u ognjenom oblaku" u vlastitoj sobi); Juraj Augustin prizorište Ostffjjevih molitava tek skicira, ali je jasno da je i ono stvarno - to je ona Bologna iz koje su studenti otputovali. Oba su sna dvodijelna: Petrarca se susreće s prijateljem i potom u njemu prepoznaje mrtvacu; Juraj Augustin se rastaje s Ostffjjem i potom u brod počne nadirati voda. Oba sna, kao i kod Dantea, sadržavaju alegorijske pomake: kod Petrarce - kao i kod Dantea - pomak je metaforičan (smrt je putovanje), a pomak u snu Jurja Augustina je ironičan (upozorenje se izriče željom da se dogodi zlo). Napokon, oba se sanjača naglo bude, obojica su šokirana završetkom sna.

5

Ocrtavši tako položaj sna Jurja Augustina na zamišljenom pravcu humanističkih književnih snova - dakako, ne zato što bismo pretpostavili izravan utjecaj Dantea, Petrarke ili Ciriaca iz Ancone na pismo Nikoli Ostffjju, već kako bismo upoznali *kontekst*, kako bismo stekli uvid u opću podlogu svega onoga što oblikuje humanističko viđenje sna, u svojevrsnu "opću kulturu" zapisivanja snova u humanističkim pismima - možemo se vratiti mome početnom pitanju: je li san Jurja Augustina istinit?

Skeptik bi ovo pitanje *a priori* otklonio. "Što se to nas tiče? Nikad nećemo znati zasigurno." Dobro bi odgojen književni znanstvenik postupio slično: "Zašto bismo se morali pitati? To je refleks devetnaestostoljetne filologije! 'Istinitost' je konvencija pisma kao književne vrste." No pitanje ipak postoji; ono je čitateljska reakcija koju je nešto izazvalo - u većoj ili manjoj mjeri, ali četiri puta u četiri teksta. Ta reakcija, dakle, nije slučajna.

Od četiri razmatrana teksta, tri su (Petrarkin, Ciriakov, Jurja Augustina) oblikovana kao privatna pisma;²⁴ sva su četiri teksta autobiografski iskazi. I konvencija i zdrav razum zahtijevaju ne samo da takvi iskazi budu iskreni, nego da budu *uvjerljivo* iskreni. Inače gube velik dio snage. Poučan je primjer Ciriacova pisma, gdje su fikcionalizacija i polemiziranje nadvladali autobiografičnost; na suprotnoj strani, dovoljno je sjetiti se da je *familiaritas*, koja implicira iskrenost, ključan koncept čitave Petrarkine zbirke.

San Jurja Augustina, ma koliko književno prostodušniji od Petrarkina, čitalački učinkovitim čine dva postupka, dva signala pripovjedačke kompetencije. To su, prvo (i kao kod Dantea), začudnost središnjeg događaja sna; drugo, višeznačnost toga događaja. Na jednoj razini, Ostffyjeva molitva da studenti zlo prođu uobičajeno je obilježje sna: tu se govori u zagonetkama, i potreban je tumač poput biblijskog Danijela da razriješi slike snoviđenja. Na daljnjoj razini, kao što je također poznato još od antike, snovi - čak i kad govore u zagonetkama - o sanjačima otkrivaju i

već je, u žurbi, stigao do samog kraja vrta; no ja sam ustrajao na tome da me povede; on me jedanput-dvaput blago odgurnuo rukom, a napokon reče, izmijenjena izraza lica i glasa: "Prestani, neću da me sad pratiš".

Pogledam pažljivo i po beskrvnom bljedilu prepoznajem mrtvacu; svladan strahom i žalošću, zavičem tako da sam, probudivši se istog tog časa, još mogao čuti posljednje odjeke svoga krika. Zabilježim dan, sve ispričovjedim prisutnim prijateljima i napišem odsutnima; dvadeset i pet dana kasnije do mene je došla vijest o njegovoj smrti; usporedivši datume, ustanovio sam da mi se ukazao istog onog dana kad je preminuo."

24 Treba, dakako, imati na umu da su i "privatna" pisma od antike do novovjekovlja u izvjesnoj mjeri javna - često se očekuje da budu dana na uvid i drugima, a ne samo adresatu

ono što ovi baš ne bi htjeli; interpretator sna može, dakle, otkriti i poruku koja *nije* bila intendirana.

Signal te nenamjerne, nesvjesno odaslane poruke, kako je dobro poznato barem od Freudova doba, jest *pogreška*. U našem čitanju, to je dimenzija u kojoj izvještaj o snu Jurja Augustina *odstupa* od konvencija humanističkog pripovijedanja snova - pri čemu to odstupanje ne doživljavamo kao kreativno širenje granica, već kao *neskladnost*. Takvu neskladnost, takvu pogrešku, nalazimo u kompoziciji pisma Jurja Augustina.

6

Prisjetimo se načas onoga što smo na početku elegantno preskočili. Prvih šestotinjak riječi pisma Jurja Augustina (to je gotovo trećina teksta),²⁵ kako smo već rekli i kako je vrlo vidljivo, zauzima komplimentiranje. Autor na formulama i figurama ljubaznosti inzistira praktički do preopterećenja, do bombastičnosti, do dojma da čitamo rad učenika koji tek što je ovladao jednim idiomom, te ga prsti svrbe od želje da novostečenu kompetenciju demonstrira. Tu nema niti sna, niti putovanja,²⁶ niti povijesnih podataka, i zato smo skloni tu blagoglagoljivu prvu trećinu pisma preletjeti (zapažajući usputno da je motiv spavanja, pa stoga i sna, ponešto nespretno najavljen pomišljenom hiperbolom "družili bismo se do sitnih jutarnjih sati, da nije trebalo ostati svjež za učenje": "nisi et somno suas partes tribuere oportuisset, ut hinc promptiores aptioresque ad studia reliquasque disciplinas capessendas ac caetera officia exequenda essemus, vesperam matutino crepusculo fando varia iunxissemus nosque dies noctis principio sermonem ingressos prius oppressisset, quam separaremur"). Odbacimo li, međutim, tu prvu trećinu pisma - bilo uz priznanje da nam naprosto "nije napeta", bilo uz jednostavno psihologiziranje "autor se, kao dobar dio još nevještih pisaca, morao *zagrijati* prije nego što je napipao glavnu žicu pisma, a poslije mu je bilo žao baciti "pripremljene radove" - u izvjesnoj ćemo mjeri *falsificirati* pismo, prilagođavajući ga današnjem ukusu, a zanemarit ćemo i činjenicu da je pismo Jurja Augustina, takvo kakvo jest, u *cijelosti*, sačuvano u istom rukopisnom kodeksu u kojem je prepisan i niz latinskih pisama uglednih humanista (Cm. 5369 sadrži i pisma npr. Carla Marsuppinja, Guarina Guarinja, Poggija Bracciolinija, Francesca Barbara, Leonarda Brunija, Francesca Filelfa; usp. Kristeller 1992, s. 528).

Priznajući da između redanja komplimenata i pripovijedanja o snu i putovanju postoji nesklad, pokušajmo taj nesklad protumačiti kao "pogrešku" one vrste koja se javlja i u snovima - kao simptom skrivene namjere.

25 Čitav tekst Jurja Augustina ima oko 1900 riječi. Po (približnom) broju riječi, pismo je komponirano ovako: 600 riječi uvodnog komplimentiranja, 230 riječi sna, 600 riječi putovanja, 230 riječi završnih komplimenata i raznih vijesti, 165 riječi postskriptuma.

26 Spominjem usputno da pismo Jurja Augustina dosad nije bilo prepoznato kao primjer hrvatske putopisne književnosti. Ne ulazeći u žanrovska i tradicijska određivanja, upozorio bih samo namogućnost usporedbe šaljive sistematizacije putnika na brodu kojim plovi Zagrepčanin s rašlambom koju će četiri stoljeća kasnije, na hrvatskom, donijeti Antun Nemčić (1957, s. 180): "Pogledajte onu dvojicu Talijana. Ne opominje li vas ona kratka trbušina na povremeni kvartir Jonasa? Vidite li tamo u kutiću onoga blagohrkajućeg Nijemca? Njega su vam dosjeti umorili kojimi je malo prije suputnike svoje u san uljuljao. On se je sam najtečnije smijao: pravo je da i najtečnije spava. Molim vas, motrite one zijevajuće i neprestano goddammajuće Engleze: ne priliče li sa svojim nogami koje su po sjedalih rastegnuli, isušanim žabam? Nemojte zaboga misliti, da su što god više platili, što su mjesto od četvorice zauzeli. To vam je već takova u žilah Johna Bulla organizacija koja se na tuđi račun po svijetu širi. Nu što ćemo kad ga svijet dobrovoljno za diktatora finih manirah priznaje. Da mi prirođena slavjanska čednost ne priječi, klopnuo bi ga da bi odmah zgrčio svoja poliposlična udesa, al tako će slavjanska čednost morat stajati ili na kuverti zvijezde brojiti."

U istom tom nizu komplimenata, naime, Juraj Augustin podsjeća Nikolu Ostffyja i na okolnost da se bolonjski posjet dvojice studenata, stjecajem okolnosti, dogodio *nenajavljeno*: barem jednog od studenata, Jurja Augustina, ostrogonski prepošt nije otprije poznao; obojica, i Juraj Augustin i Ilija Cepeš, zaključili su da je pristojno najaviti se pismima, no listovi nisu bili uručeni. Takva je slučajnost u renesansnome svijetu, gdje nema organizirane poštanske službe za privatne korisnike, jednako vjerojatna koliko i neprovjeriva - ali zašto bi pošiljalac-gost morao adresata-domaćina *podsjećati* na nešto u čemu su obojica nedavno sudjelovali? Nije li logično pretpostaviti da su nespozumili bili razjašnjeni odmah na licu mjesta, već pri susretu u Bologni? Svakako, možda je riječ o slabije uspjelom pokušaju retoričke komparacije Ostffyjeve gostoljubivosti ("ne samo da si nas ljubazno primio, nego si nas ljubazno primio premda smo došli *nenajavljeno*"; retorička je intencija još vjerojatnija pretpostavimo li da je pismo namijenjeno i tuđim očima, da je ono "polujavno"). No, obilje je komplimenata, u svjetlu ove slučajnosti, i simptom određene tjeskobe.²⁷ Društvenim statusom Nikola Ostffy, po svemu sudeći, nadvisuje dvojicu studenata,²⁸ kod takvog su se domaćina dvojica studenata "pozvala u goste", ostajući u višednevnoj posjeti. Sad za gostoprimstvo treba nekako uzvratiti, treba ga nečim opravdati, dokazati da na vrata nije banuo bilo tko. Dokazivanje se izvodi na tipično humanistički način: umjetnošću riječi.

Tjeskoba zbog posjete "iz vedra neba" uglednijem kolegi i tjeskoba zbog mogućnosti nekakva *faux pas* tijekom te posjete - oboje čini psihološki razumljivim pomak u snu, pomak po kojem sanjani Nikola Ostffy prema studentima nastupa *agresivno*. Nisu samo domaćinove zloslutne molitve snoviti obrat spasonosnih upozorenja; obrat je i sanjani *sadržaj* tih molitava ("ako odu od mene, neka im se dogodi nešto loše"). To je suprotnost onoga čega se studenti pribojavaju u vezi s posjetom ("neka ih vrag odnese, što su mi se na vrat natovarili").

Juraj Augustin našao se u blago napetoj, svakako delikatnoj i kompliciranoj društvenoj situaciji. Svojim pismom on je, osim uobičajenih poteza, gomilanja komplimenata i isprika, povukao i jedan ponešto *risqué*: pripovijeda san. Na taj se potez nadovezao drugi, još više *risqué*: u pripovijedanom se snu domaćin i adresat javlja u ulozi negativca (usput, upravo se rizičnošću povećava uvjerljivost sna Jurja Augustina; u "ziheraški" fingiranom snu mogao je Nikola Ostffy jednostavno upozoriti "doživjet ćete nesreću na putu"). No razvoj događaja na javi pokazuje da je sanjana agresija bila zapravo pomoć. Tako ne samo da se odigralo nešto zanimljivo, nešto pisma vrijedno i nešto što doprinosi adresatovoj reputaciji - već je, u okviru samog pisma, došlo do razrješenja napetosti. Napredovanje tog razrješenja pratimo u šesto riječi "putopisnog" dijela pisma: duhovitih je komentara to više što je kraj puta bliži. Osnova je duhovitosti razumijevanje - zajedništvo, povjerenje - između onoga tko priča i onoga tko sluša (odnosno čita); razumijevanje je uspostavljeno rizikom pripovijedanja sna jednako koliko i olakšanjem zbog načina na koji se san ostvario.

Juraj Augustin Zagrepčanin, gotovo anonimni ferarski student iz kruga Jana Panonija, autor jednog jedinog latinskog pisma, po literarnosti svojeg opisa sna nipošto nije ni Dante ni Petrarca; no, Juraj Augustin Zagrepčanin svakako pripada onoj legiji malih autora, onom mnoštvu

27 Balansiranje između kurtoazne formule i iskrene tjeskobe čitamo i u potrebi Jurja Augustina da se ispriča zbog eventualnog nedoličnog, odviše familijarnog ponašanja: "familiaris forte, quam convenisset, tecum egimus... Si vero quavis in re prorsus inepti fuerimus..."

28 Iako je i Ostffy u Bologni vjerojatno student, kako svjedoči Cod. lat. 5105 iz Austrijske nacionalne knjižnice.

neznanih pismopisaca, koji su *dalje gradili* na psihološkim uvidima što su ih svojim prodorima postigli Dante i Petrarca.

Izvori i literatura

Ábel 1880 Jenő Ábel (prir.), *Analecta ad historiam renascentium in Hungaria litterarum spectantia*, Budapest - Leipzig 1880.

Cortesi 1998 Mariarosa Cortesi, "'In Caesaream laudem' di Ciriaco d'Ancona", *Gli umanesimi medievali. Atti del convegno internazionale, Firenze 11-15 settembre 1993*, Firenze 1998, s. 37-65.

Dante 1999 Dante Alighieri, Tonko Maroević (prev.), Mirko Tomasović (prev.), *Vita nova*, Zagreb 1999.

Everett 1900 William Everett, "Upon Virgil, Aeneid VI., Vss. 893-898" *The Classical Review*, 14 (1900), Nr. 3, s. 153-154.

Huszti 1931 József Huszti, *Janus Pannonius*, Pécs 1931.

Juhász 1932 Ladislaus Juhász (prir.), Nicolaus Barius, Georgius Polycarpus de Kostolan, Simon Hungarus, Georgius Augustinus Zagabriensis, *Reliquiae*, Leipzig 1932, s. 15-20.

Kristeller 1992 Kristeller, Paul Oskar, *Iter Italicum: A Finding List of Uncatalogued Or Incompletely Catalogued Humanistic Manuscripts of the Renaissance in Italian and Other Libraries*, sv. 6, Leiden 1992.

Mansi 1755 Giovanni Domenico Mansi (prir.), *Pii II. P. M. olim Aeneae Sylvii Piccolominei Senensis orationes politicae et ecclesiasticae* sv. 1, *Orationes habitas in Vita privata continens*, Lucae 1755.

Muzzi 1843 Salvatore Muzzi, *Annali della città di Bologna dalla sua origine al 1796*, Bologna 1843.

Nemčić 1957 Antun Nemčić, Mirko Bogović, Slavko Ježić (prir.), *Djela*, Zagreb, 1957.

Petrarca 1859 Francesco Petrarca, Giuseppe Fracassetti (prir.), *Epistolae de rebus familiaribus et variae, tum quae adhuc tum quae nondum editae*, sv. 1. Firenze 1859.

Quirini 1743 Francesco Barbaro, Angelo Maria Quirini (prir.), *Francisci Barbari et aliorum ad ipsum epistolae ab anno Chr. 1425-53*, Brixiae 1743.

Schrauf 1892 Károly Schrauf, *Magyarországi tanulók a bécsi egyetemen*, Budapest 1892.

San Jurja Augustina Zagrepčanina u srpnju 1454. sažetak

Donosimo latinski izvornik i hrvatski prijevod pisma koje je Juraj Augustin Zagrepčanin, jedan od studenata iz kruga Jana Panonija, u srpnju 1454. uputio iz Ferrare u Bolognu, ostrogonskom prepoštu Nikoli Ostffyju iz erdeljske Asszonyfalve. U pismu Juraj Augustin izvještava o svome proročkom snu, u kojem ga je Nikola Ostffy upozorio na opasnost na putu. I proročku i psihološku dimenziju toga sna prikazujemo u kontekstu humanističke književnosti, uspoređujući ga s književno uobličnim zadarskim snom Ciriaca iz Ancone u pismu Leonardu Bruniju (30. siječnja 1436), s Danteovom vizijom iz *Vita nova* (1291-1295), s Petrarkinim snom o Giacomu Colonna, zapisanim u pismu od 17. prosinca 1344. (*Familiars* 5, 7), upućenom bolonjskom pravniku Giovanniju d'Andrei. Po uvjerljivosti, san Jurja Augustina pokazuje se bližim Danteovu i Petrarkinu autobiografskom svjedočanstvu negoli Ciriacovoj u snoviđenje zaodjenutoj humanističkoj polemici. Zapisivanje sna u pismu Jurja Augustina pokazuje se i kao sredstvo razrješavanja napetosti: rizično iskren potez izvještavanja o viđenju u kojem adresat igra *negativnu* ulogu predstavlja svojevrsnu indirektnu ispovijed, i tako donosi olakšanje koje je vidljivo u tonu drugog, "putopisnog" dijela pisma (za razliku od nizanja zamršenih, bombastičnih komplimenata iz prvog dijela).